

פרק חמישי

ר' עובדיה מברטנורא

ה א אלו הן הממונים. חמשה עשר מינים של פקידות ומינוי של שררה דחשיב במתניתין היו תמיד במקדש. מיהו הנך גברי דחשיב, לא בזמן אחד היו, אלא החסידים והכשרים שבכל דור ודור הוא מונה. ורבותי פירשו, על שם שהממונים הראשונים שנתמנו על כך, כך היה שמם, לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם: על החותמות ועל הסלתות. מפרש לקמן במתניתין: על הפייסות. להורות סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בוז, כמפורש במסכת יומא: על הקינים. מחוסרי כפרה כגון זב וזבה וילדת שמביאים קיני חובה דהיינו תורים ובני יונה, נותנין מעותיהן לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקינים. והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי, כדאמרינן במסכת אבות קינים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: שהיה פותח

הממונים שבמקדש

משנה א

אלו הן הממונין שהיו במקדש על חמישה עשר תפקידים דלהלן²⁶:

יִזְחֲנוּ בֶן פְּנִיחַס עַל הַחֹתְמוֹת - כמבואר להלן במשניות ג - ד.

אֲחִיָּה עַל הַנְּסֻכִּים - כמבואר להלן במשנה ד.

מִתְתִּיָּה בֶן שְׂמוּאֵל* עַל הַפְּיֹסוֹת - גורלות שהיו מטילים מי יזכה בעבודה זו ומי בעבודה זו.

פְּתַחְיָה עַל הַקְּנִיין - על קרבנות שתי תורים או שני בני יונה²⁷.

פְּתַחְיָה, זֶה מְרַדְכִי בלשן שעלה מהגולה כמסופר בספר עזרא (ב, ב). לְמָה נִקְרָא שְׂמוֹ פְּתַחְיָה? שְׁהָיָה פּוֹתֵחַ בְּדַבְרֵים וְדוֹרְשָׁן, וְיִדְעַ שְׂבָעִים לְשׁוֹן.

בֶּן אֲחִיָּה עַל חוֹלֵי מַעִים²⁸.

נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין - היה ממונה לחפור בורות שיחין ומערות כדי שיהיו מים מצויים לשתית לעולי רגלים.

דברים כו'. והוא מרדכי בלשן שעלה מן הגולה. ונקרא כן, שהיה בולל לשונות הרבה: על חולי מעים. לפי שהכהנים הולכים יחפים על הרצפה ואוכלין בשר הרבה ושותין מים היו מעיהן

ביאורים והרחבות

26. פירוש: אותם החמישה עשר הממונים המוזכרים במשנה, לא בזמן אחד היו, אלא משנתנו מונה את החסידים והכשרים שבכל דור ודור. יש מפרשים, הואיל והממונים הראשונים שנתמנו על כך, כך היה שמם, לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם.

27. פירוש: מחוסרי כפרה כגון זב וזבה וילדת שמביאין קיני חובה דהיינו תורים ובני יונה, נותנין מעותיהן לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן את הקינים. והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי, כדאמרינן במסכת אבות (ג, יח): "קינים ופתחי נדה - הן הן גופי הלכות".

28. פירוש: לפי שהכהנים הולכים יחפים על הרצפה ואוכלין בשר הרבה ושותים מים, היו מעיהן מתקלקלין, והיה ממונה זה דואג לריפויים.

מתתיא בן שמואל היה תנא בדור הראשון. היה אחד מהממונים במקדש, והוא אחראי על הפייסות - ההגרות. הוזכר פעמיים במשנה. (הפעם השנייה ביומא ג, א).

ר' עובדיה מברטנורא
מתקלקלין וצריכין תמיד
לרופא לומר להם זה הסם טוב
למעים: הופר שיחין. היה
ממונה לחפור בורות שיחין
ומערות כדי שיהיו מים מצויין
לשתות לעולי רגלים: גביני
כרוז. כך שמו של האיש
המכריז בכל בוקר בבית
המקדש עמדו כהנים
לעבודתכם. ושומעים קולו
מיריחו: על נעילת שערים.
לנעול השערים בערב ולפתחן
בבוקר: על הפקיע. להלקות
הכהנים והלויים שנמצאו ישנים
על משמרותיהם שהיו שומרים
את המקדש בלילה, כדאמרן
במסכת מדות מי שהיו מוצאים
אותו ישן היו חובטים אותו
ושורפים את כסותו. ובירושלמי
מפרש, הפקיע, הפתילות של
מנורה ושל בית השואבה,
כדאמרין בפרק החליל [נא]
מבלאי מכנסי כהנים
ומהמייניהם היו מפקיעים
פתילות: צלצל. כלי שיר שיש
לו קול גדול, לשון תצילנה

גְּבִינִי - שם אדם, הוא היה הַפְּרוֹז הממונה להכריז
בכל בוקר בבית המקדש "עמדו כהנים לעבודתכם",
ושומעים קולו מיריחו.

בֶּן גָּבֵר - שם אדם, היה ממונה **עַל נְעִילַת שְׁעָרִים**
לנעול השערים בערב ולפתחן בבוקר.

בֶּן גְּבִי - שם אדם, היה ממונה **עַל הַפְּקִיעַ** -
להלקות את הכהנים והלויים שנמצאו ישנים על
משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש בלילה,
כמבואר במדות (א, ב) שמי שהיו מוצאים אותו ישן,
היו חובטים אותו ושורפים את כסותו.²⁹

בֶּן אֲרֻזָּה היה ממונה **עַל הַצְּלִצְלָה** - כלי שיר שיש
לו קול גדול, וכשהיו שומעין את קולו היו הלויים
מתחילין בשיר.

הַגֵּרֶס בֶּן לְוִי היה ממונה ומנצח **עַל הַשִּׁיר** בפה.
בֵּית גְּרָמוֹ - משפחת גרמו, היו ממונים **עַל מַעֲשֵׂה**
לֶחֶם הַפָּנִים שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה, והיו
אומנין בעשייתו ובאפייתו, וברדייתו מן התנור שלא
ישבר, ולעשותו שלא יתעפש.

בֵּית אַבְטִינֹס - משפחת אבטינס, היו ממונים **עַל**
מַעֲשֵׂה פְּטוּם הַקְּטֹרֶת³⁰.

אזניו, צימבל"ו בלע"ז. וכשהיו שומעין קולו היו הלויים מתחילין בשיר: על השיר. להתחיל את
השיר, וכשהיה מסיים היו כולן מסיימין: בית גרמו. שם משפחה: על לחם הפנים. שהיה עשוי
כמין תיבה פרוצה והיו אומנים בעשייתו ובאפייתו לרדותו מן התנור שלא ישבר ולעשותו שלא
יתעפש: בית אבטינס. שם משפחה שהיו בקיאים לפטם הקטורת ומכירין בעשב ששמו מעלה
עשן וכשהיו מערבין אותו עם סממני הקטורת היה עשן הקטורת מתמר ועולה כמין מקל: על

ביאורים והרחבות

29. בגמרא יומא (כג, א) גרסינן: מאי פקיע? אמר רב: מדרא. מאי מדרא? אמר רב פפא:
מטרקא דטייעי דפסיק רישיה (רצועה של ערבים המשמשת כשוט שראשה חתוך). אמר אבבי:
מריש הוה אמינא הא דתנן: בן ביבאי ממונה על הפקיע, אמינא פתילתא (פתילות), כדתנן
(סוכה ה, א): מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין. כיון
דשמענא להא דתניא: ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע, אמינא מאי פקיע? נגדא
(רצועה למלקות).

30. פירוש: משפחה זו היו בקיאים לפטם הקטורת, ומכירין בעשב ששמו מעלה עשן, וכשהיו
מערבים אותו עם סממני הקטורת היה עשן הקטורת מתמר ועולה כמין מקל.

אֶלְעֶזֶר היה ממונה **עַל הַפְּרוּכוֹת** - לארוע פרוכות
חדשות וכן לרקום עליהם.
וּפְנִיחָס היה ממונה **עַל הַמְּלָבוּשׁ** של הכהנים,
להלבישם בגדי כהונה לעבודתם, והיה עוסק בהכנת
בגדים חדשים:

משנה ב

אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁלֶשֶׁה גְזָבְרִין - הממונים על ממון
ההקדש, **וּמִשְׁבַּעַה אַמְרָכְלִין** - הממונים על
אוצרות בית המקדש, והיו במדרגה גבוהה יותר
מהגזברים, **וְאֵין עוֹשִׂין שְׂרָרָה עַל הַצְּבוּר בְּמִמּוֹן**
פְּחוֹת מְשֻׁנִּים, הוּזַן מִבֶּן אַחִיָּה שֶׁעַל חוּלֵי
מַעֲיָם שהיה מתעסק בקניית צרכי רפואה, **וְאֶלְעֶזֶר**
שֶׁעַל הַפְּרוּכוֹת שהם היו ממונים על כך לבדם,
מפני **שִׂאוֹתָן קָבְלוּ רוֹב הַצְּבוּר עֲלֵיהֶן**:

משנה ג

אַרְבַּעַה חוֹתְמוֹת הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ לממונה שקיבל
את התשלום לצורך קניית הנסכים³¹, **וְכַתוּב**
עֲלֵיהֶן: עֶגְל - סימן לנסכי בקר, **זָכָר** - סימן לנסכי
איל, **גְּדִי** - סימן לנסכי כבש ועז, **חוּטָא** - סימן
לנסכי מצורע עשיר, המביא לאחר שנרפא לטהרתו
שני כבשים וכבשה, ועם כל קרבן צריך להביא נסכים,
ועוד לוג שמן נוסף לאוזנו ולבהונותיו.
בֶּן עֲזַאִי אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה חוֹתְמוֹת הָיוּ, וְאַרְמִית

ר' עובדיה מברטנורא

הפרוכות. לעשות פרוכות.
חדשות כשהיו צריכים:
המלביש. היה ממונה להלביש
הכהנים בשעת עבודה
ולהפשיטם אחר עבודה,
ולשמור בגדי כהונה בלשכות
העשויות לכך: ב גזברים. הן
שממון ההקדש תחת ידם והן
פודים הערכין וההרמין
וההקדשות, וכל מלאכת
הקודש בהם נעשים: אמרכלין.
למעלה מן הגזברים. ונשיא
נשיאי הלוי (כמדבר ג)
מתרגמין ואמרכליא דממנא.
ולשון אמרכל, אמר על כל.
ובערבי קורים לגדול אמיר. מה
היו ז' אמרכלין עושין, שבעה
מפתחות העזרה בידם, רצה
אחד מהן לפתוח אינו יכול עד
שיכנסו כולם ויפתחו, והגזברים
נכנסים אחריהם ומוציאים מה
שהן צריכין. ועוד מעלה
האחרת למעלה מן האמרכלים
היתה שם שלא נזכרה במשנה
ומייתי לה בתוספתא, והן שני
קתילוקין. ונמצאו שם ה'
מדרגות, כהן גדול, סגן,
קתילוקין, אמרכלין, גזברים:
אין עושין שררה פחות
משנים. דכתיב (שמות כ"ח) והם
יקחו את הזהב, מיעוט רבים

שנים: ג ד' חותמות היו במקדש. ג' חותמות לג' נסכין חלוקים של בהמות. חותם ראשון לנסכי
בקר, והן ג' עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן, ויין לנסך חצי ההין, וחותמן עגל. והב' זכר לנסכי
איל, שתרגום איל דכרא, ונסכיו שתי עשרונים סולת בלול בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית
ההין. והג' גדי, לנסכי כבש בן שנתו, והן עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית
ההין. והד' חוטא, והם נסכיו של מצורע עשיר שמביא ג' בהמות וצריך עשרה לוגין שמן, ט' לג'
כבשים ואחד למתן תנוך ובהונות. וקרי ליה חוטא משום דאמרינן בערכין על שבעה דברים נגעים
באין: חמשה היו. שני חותמות היו למצורע: וארמית כתוב עליהן. שרוב דיבורם בלשון ארמי

ביאורים והרחבות

31. **שינוי במשנה א:** "אחיה על הנסכים". נסכים אלו היינו "מנחת נסכים" הבאה עם קרבן
עולה או שלמים, ועם חטאת ואשם של מצורע.